

IJTIMOIIY STIGMA VA YOSHLARNING PSIXOLOGIK HOLATIGA SALBIY TA'SIRI

Asqarova Mohina Abrorjon qizi

*University of Business and Science oliy ta'lim muassasasi Pedagogika va psixologiya
yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqola ijtimoiy stigma va yoshlarning psixologik holatiga salbiy ta'siri masalasini tahlil qiladi. Yoshlar orasida ijtimoiy stigma, stereotiplar, kamsitish va diskriminatsiya kabi holatlar ko'pincha o'zlikni past baholash, xavotirlik, depressiya va ijtimoiy izolyatsiya kabi psixologik muammolarga olib keladi. Internet va ijtimoiy tarmoqlarning tarqalishi bilan onlayn stigma ham kuchayib bormoqda. Yoshlarning psixologik salomatligini yaxshilash uchun ijtimoiy stigma va diskriminatsiyaga qarshi kurashish, tenglikni targ'ib qilish va psixologik yordam tizimlarini takomillashtirish zarur.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy stigma, yoshlar, psixologik holat, stereotiplar, kamsitish, diskriminatsiya, onlayn stigma, ruhiy salomatlik, ijtimoiy adolat, tenglik, psixologik yordam, mental salomatlik.

Ijtimoiy stigma va yoshlarning psixologik holatiga salbiy ta'siri masalasi bugungi kunda dolzarb ahamiyatga ega bo'lib qolgan. Bu nafaqat yoshlarning sog'ligiga, balki jamiyatning o'zgaruvchan qadriyatlari, globalizatsiya jarayonlari va texnologiyalarning tez sur'atlar bilan rivojlanishiga bog'liq holda muhim ijtimoiy masalalardan biri hisoblanadi. Bugungi yoshlar, ijtimoiy tarmoqlarda, internetda va global ommaviy axborot vositalarida doimiy ravishda jamiyatning yuksak talablariga, go'zallik me'yorlariga, muvaffaqiyatli bo'lish va ma'lum turdagi hayot tarzini yuksak qadrlashga duch kelmoqdalar. Bunday sharoitda yoshlar o'zlarini qabul qila olish va ijtimoiy normativlarga mos kelish masalalarida qiyinchiliklarga duch keladi. Shuningdek, ular o'zlarini ko'pincha ijtimoiy stigma va stereotiplarga asoslangan salbiy baholashlarga duchor bo'lishadi. Bu holat, yoshlarning o'zlikni anglash, o'ziga bo'lgan ishonch va psixologik farovonligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Internet va ijtimoiy tarmoqlarning tarqalishi bilan, yoshlar orasida "onlayn stigma" fenomeni kuchayib bormoqda. Kiberbullik, ijtimoiy tarmoqlarda boshqa foydalanuvchilardan olingan salbiy izohlar, sharhlar yoki xabarlar, yoshlarning psixologik holatini keskin yomonlashtiradi. Yoshlar o'rtasida ko'rsatilgan qiyinchiliklar va kamsitishlar, haqiqiy hayotdagi muammolarga qo'shimcha ravishda, virtual dunyoda ham yuzaga kelishi mumkin. Bu esa, ularning psixologik xususiyatlari va ijtimoiy aloqalariga salbiy ta'sir qiladi.

Hozirgi kunda yoshlarning psixologik farovonligi va ruhiy salomatligi global miqyosda dolzarb muammolarga aylangan. Ijtimoiy stigma va marginalizatsiya, o'zini kam baholash, depressiya, xavotirlik, uyqusizlik va boshqa ruhiy muammolarga sabab bo'lishi mumkin. Yoshlar orasida o'ziga nisbatan salbiy fikrlar, ijtimoiy aloqalarga bo'lgan ishonchsizlik va o'zining haqiqiylikini tan olishda qiyinchiliklar ko'plab psixologik muammolarga olib kelmoqda. Bu holatlar jahon bo'ylab mental salomatlikni saqlash va

psixologik yordamga ehtiyojni yanada orttiradi. Jamiyatda tenglik va inklyuzivlik g'oyalari tobora keng tarqalgan bo'lsa-da, bu jarayonlar har doim ham to'liq amalga oshmagan. Yoshlar o'rtasida ijtimoiy stigma va diskriminatsiya hali ham mavjud. Masalan, jinsiy orientatsiya, irqiy kelib chiqish, ijtimoiy status, diniy qarashlar yoki nogironlik holatlari tufayli yoshlar o'zlarini kam baholashlari yoki jamiyatdan ajralib qolishlari mumkin. Bu jarayonlar, o'z navbatida, yoshlarning psixologik va emotsional holatiga jiddiy salbiy ta'sir qiladi. Ijtimoiy stigma va unga qarshi kurashishning dolzarbligi nafaqat ijtimoiy munosabatlar, balki yoshlarning psixologik yordamga bo'lgan ehtiyojining kuchayishi bilan ham bog'liq. Yoshlar psixologik yordamga murojaat qilishda ko'pincha qo'rquv va stigmaning oldini olishga harakat qilishadi. Shu sababli, ijtimoiy stigma va salbiy fikrlar, yoshlarning ruhiy salomatligini yaxshilash va ularning muammolarini hal qilish uchun zarur bo'lgan yordamni olishlariga to'sqinlik qilmoqda.

"Stigma" so'zi yunoncha "stigma"so'zidan kelib chiqqan bo'lib, aslida "belgi", "iz" yoki "alamat" degan ma'noni anglatadi. Ijtimoiy kontekstda esa, stigma – bu jamiyat tomonidan salbiy tarzda belgilangan, kamsitilgan yoki marginaallashtirilgan shaxs yoki guruhlarini ifodalovchi tushuncha. Stigmatizatsiya, ya'ni biror kishi yoki guruhning ijtimoiy jihatdan rad etilishi yoki kamchiliklar bilan bog'lanishi, ko'pincha ularning o'zini past baholashiga yoki ijtimoiy aloqalardan chetlatilishiga olib keladi. Masalan, etnik, jinsiy, diniy, iqtisodiy yoki boshqa omillar tufayli kimdir ijtimoiy stigma ob'ektiga aylanib, jamiyatda salbiy munosabatlarga duch kelishi mumkin. Ijtimoiy stigma – bu shaxs yoki guruhning jamiyatda ayrim salbiy xususiyatlar asosida yomonlashtirilishi, marginaallashtirilishi yoki chetlatilishi jarayonidir. Ijtimoiy stigma keng ko'lamli ijtimoiy jarayonlarni o'z ichiga oladi va jamiyatning o'ziga xos qarashlarini, qadriyatlarini va ijtimoiy me'yorlarini aks ettiradi. Yoshlar orasida ijtimoiy stigma, ularning rivojlanish davrida shakllanayotgan o'zlikni anglash, jamiyat bilan o'zaro aloqalar, va psixologik holatlariga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu maqolada, ijtimoiy stigma yoshlarning psixologik holatiga qanday salbiy ta'sir ko'rsatishi haqida atroflicha tahlil qilinadi. Ijtimoiy stigma turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Bularning eng keng tarqalganlari quyidagilardir:

-Stereotiplar – Jamiyatda mavjud bo'lgan noto'g'ri yoki cheklangan tasavvurlar orqali kishilarga nisbatan belgilangan umumlashtirish. Misol uchun, yoshlar orasida jinsiy orientatsiya, etnik kelib chiqish yoki ijtimoiy statusga asoslangan stereotiplar mavjud bo'lishi mumkin.

-Alohida guruhlariga qarshi diskriminatsiya – Ayrim yoshlar, ularning tashqi ko'rinishi yoki ma'lum bir ijtimoiy guruhga mansubligi sababli jamiyat tomonidan tashqariga chiqarilishi yoki kamsitilishi mumkin. Bunday diskriminatsiya yoshlarning o'zini ifodalash va rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.

-Kamsitish va ijtimoiy chetlatish – Ijtimoiy stigma, ayniqsa, jamiyatning yoshi kattaroq bo'lgan a'zolari tomonidan yoshlarni kamsitishi va ular ijtimoiy aloqalar va me'yorlardan chetlatilishi xavfini oshiradi. Bu, o'z navbatida, yoshlarning o'zini past baholashiga olib kelishi mumkin. Ijtimoiy stigma yoshlarning psixologik holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Stigmatizatsiya qilingan yoshlar ko'pincha o'zlarini boshqa odamlar tomonidan kamsitilgan yoki rad etilgan deb his qilishadi. Bu o'z navbatida, o'zlikni past baholashga, o'ziga nisbatan salbiy tasavvurlarni rivojlantirishga olib keladi. O'zini past baholash, o'ziga bo'lgan ishonchning yo'qolishiga va depressiya, xavotirlik kabi psixologik holatlarga olib kelishi mumkin.

Yoshlar orasida ijtimoiy stigma asosida kamsitilish, ijtimoiy aloqalarning yo'qolishiga sabab bo'lishi mumkin. Bu holat yoshlarni o'zini yolg'iz va tashqariga chiqarilgan deb his qilishlariga olib keladi. Yolg'izlik va ijtimoiy izolyatsiya hissi, o'z navbatida, psixologik muammolarni, xususan, depressiyani kuchaytiradi.

Stigmatizatsiya qilingan yoshlar o'zlarining ijtimoiy identifikatsiyasiga xavf tug'dirgan holatni boshdan kechirishadi. Bunday stress, ayniqsa, yoshlarning o'zini himoya qilishga harakat qilganida yoki jamiyatning salbiy baholashiga qarshi kurashishga uringanida kuchayadi. Bu holat yoshlarning emotsional barqarorligini buzib, xavotirlik, stress, va boshqalar kabi psixologik salbiy holatlarni yuzaga keltiradi. Yoshlar hayotining bu bosqichida o'zlikni anglash juda muhimdir. Ijtimoiy stigma, o'zlikni shakllantirish jarayonini murakkablashtirishi mumkin. Yoshlar o'zlariga nisbatan ijtimoiy me'yorlar va talablar tufayli o'zlarini boshqacha his qilishlari yoki o'z kimliklarini noto'g'ri anglashlari mumkin.

Jamiyatdagi stigma va stereotiplarga qarshi kurashish uchun keng qamrovli ijtimoiy ta'lim va tarbiya zarur. Yoshlarni boshqalar bilan teng huquqli va hurmatga loyiq shaxslar sifatida tarbiyalash, ularning ijtimoiy adolat va hamjihatlikka asoslangan qadriyatlarini shakllantiradi. Yoshlar uchun psixologik yordam tizimlari yaratish, ularni ijtimoiy stigma va diskriminatsiyaga qarshi kurashishda qo'llab-quvvatlash zarur. Psixologlar, ijtimoiy xodimlar va pedagoglar yoshlarning ruhiy salomatligini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Yoshlarni stereotiplarga qarshi turishga va o'zlarini jamiyatda adolatli ravishda ko'rsatishga o'rgatish lozim. Stereotiplarning oldini olish uchun ijtimoiy platformalarda ma'lumot tarqatish, o'zaro hurmatni rivojlantirish va tenglikni targ'ib qilish kerak.

Ijtimoiy stigma yoshlarning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muhim ijtimoiy hodisadir. Stigmatizatsiya yoshlarning o'zligini anglash, o'ziga bo'lgan ishonch, va ijtimoiy aloqalarini rivojlantirishda jiddiy to'siqlar yaratadi. Shu sababli, ijtimoiy stigma va uning ta'sirini kamaytirish uchun ijtimoiy ongni oshirish, psixologik yordam tizimlarini takomillashtirish va tenglikni targ'ib qilish zarur. Faqat shunda yoshlar o'z potentsialini to'liq amalga oshira oladilar va sog'lom psixologik holatga erishadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.YOSHLAR ORASIDA IJTIMOIIY STIGMA HOLATINING PAYDO BO‘LISH OMILLARI. Bekberdiyeva Gulbahor Ortiqaliyevna Mamadaliyeva Mohina Abrorjon qizi 189 bet TOSHKENT-2025 “TOP IZLANUVCHI - 2025” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

2. Goffman, E. (1963). Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. Prentice-Hall.

3. Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). Conceptualizing Stigma. Annual Review of Sociology, 27, 363-385.

4. Major, B., & O'Brien, L. T. (2005). The Social Psychology of Stigma. Annual Review of Psychology, 56, 393-421.

5.Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), The Social Psychology of Intergroup Relations (pp. 33-47). Brooks/Cole.

6.Cohen, A. B. (2009). The Importance of Social Stigma in Mental Health Treatment. Journal of Clinical Psychology, 65(9), 999-1012.

7.Hatzenbuehler, M. L. (2016). Structural Stigma: Research and Implications for Psychological Science. American Psychologist, 71(8), 774-785.